

GUUS BROX
28 AUGUSTUS 1917 – 6 MAART 2001

DOOR JAN OUDENAARDEN

Op zondag 11 maart 2001 werd de voetbalwedstrijd Willem II-Feyenoord (3-1) in Tilburg voorafgegaan door een minuut stilte ter ere van Guus Brox, de op dinsdag 6 maart 2001 overleden oud-manager van Feyenoord. Brox lag in het Dijkzigtziekenhuis voor een heupoperatie. Hij overleed aan een hartstilstand. Met zijn overlijden verdween, na Ernst Happel (1925-1992), de tweede man van het duo, dat verantwoordelijk was voor Feyenoords meest succesvolle naoorlogse periode. Happel was de trainer, Brox de manager van het elftal dat op 6 mei 1970 in Milaan door een 2-1 overwinning op de Schotse kampioen Celtic de Europacup 1 veroverde. Het succes werd nog vergroot door het winnen van de Wereldbeker in de dubbele con-

32. *Guus Brox.*

Collectie GAR.

frontatie met de Argentijnse kampioen Estudiantes de la Plata (26 augustus en 9 september 1970). Het was de bekroning op hun werk. Het winnen van de UEFA Cup op 29 mei 1974, onder Happels opvolger Wiel Coerver, kwam voor Brox nog als een toegift. Daarnaast werd de club tijdens zijn 'bewind' vier keer kampioen van Nederland (1965, 1969, 1971 en 1974). In 1965 en 1969 behaalde Feyenoord de zogenoemde 'dubbel', omdat in die jaren bovendien de nationale beker werd veroverd. Brox bezocht tot kort voor zijn overlijden de thuiswedstrijden van Feyenoord.

Guus Brox werd geboren op 28 augustus 1917 in de wijk Feijenoord. Zijn vader, Johann Heinrich Brox, was kraanmachinist. Op 11 oktober 1916 trouwde hij Maria Adriana Kooijman. Peter Gustav (genoemd naar zijn grootvader) was hun eerste kind. Op 1 december 1934, zeventien jaar oud, werd Guus Brox lid van de voetbalclub Feyenoord. Hij woonde toen in de Brabantsestraat in Hillesluis. De club zou de rest van zijn leven beheersen.

Het tweede was het hoogste elftal waarin Guus Brox voetbalde, later speelde hij als aanvoerder in het derde. Het eerste heeft hij niet gehaald. 'Mijn carrière werd gebroken door de militaire dienst in de oorlog. Het tweede elftal is het hoogste wat ik heb bereikt. Ik heb nog onder Dombi gespeeld, eerst als spits, later op het middenveld.' Bovendien zei Brox: 'Ik kwam lichaamslengte tekort, en ik heb ook nooit de pretentie gehad om in het eerste te voetballen, maar ik heb me jarenlang in het tweede kunnen handhaven door ijver – men was niet gauw van me af. Er zijn veel teleurgestelde spelers bij Feyenoord weggegaan. En dat waren meestal spelers, die bij mij in het tweede voetbalden. Maar ik dacht nooit aan weggaan. Ik dacht ook nooit aan het eerste, want ik wist wel dat dit voor mij onhaalbaar was. Ik stond in één elftal met Jaap Paauwe, die in het Nederlands elftal speelde, zoveel talent was er in die jaren. Wat moest ik dan nog? Opboksen tegen kanjers als Arie de Vroet, Bas Paauwe en al die anderen – dat was onbegonnen werk.'

Op 27 augustus 1948 werd Brox samen met Guus Couwenberg in het bestuur gekozen. 'Daar komen de communisten', was het com-

mentaar van voorzitter Cor Kieboom. Als bestuurslid was Brox lid van allerlei commissies. Achter de actieve voetballerij zette hij een punt.

Bij de invoering van het semi-professionalisme in 1954 vormde Brox samen met Gerard Kerkum en Fred Blankemeijer, beiden oud-eerste-elftalspelers, de Commissie Betaald Voetbal. Dat zette kwaad bloed bij sommige bestuursleden, die zich buitenspel gezet voelden. Zo als het hem in een later stadium kwalijk werd genomen dat hij Blankemeijer, nadat deze niet als bestuurslid was herkozen, door de achterdeur weer binnenhaalde als scout. 'Afgezien van het feit dat ik vond dat men het Fred niet kon aandoen, vond ik dat men het ook Feyenoord niet aan kon doen. Zoveel knowhow zet je niet aan de kant, dat is onverantwoord.'

Behalve vriendschappen met Happel, Kerkum en Blankemeijer was Brox dik bevriend met clubarts Max Abarbanel, over wie hij lovend sprak. 'In een ommezien was Max Feyenoorder en ten slotte zelfs blind van Feyenoord.'

Op 12 oktober 1959 trad Brox als administrateur in dienst van de club, waarmee een einde kwam aan zijn bestuurslidmaatschap. Zijn baan bij het ministerie van Landbouw en Visserij zegde hij er voor op. Brox' grootste verdienste voor Feyenoord had hij in de functie van (eerste betaalde) manager. Op 22 september 1964 werd hij benoemd als opvolger van oud-eerste-elftalspeler Jan van Rikxoort, die de functie een jaar onbezoldigd had waargenomen.

Als manager was Brox verantwoordelijk voor de opbouw van het elftal, dat in 1970 het grote succes behaalde. Hij trok spelers aan die het beste elftal ter wereld zouden gaan vormen. Mensen als Rinus Israel, Theo Laseroms en Ove Kindvall werden door hem gecontracteerd. In 1968 wilde Piet Hoogenboom, de sponsor van Xerxes/DHC, ermee stoppen. Samen met Guus Couwenberg nam Brox uit de boedel de spelers Frans van der Heide, Eddy Treijtel en Wim van Hanegem over. 'We kochten alleen waar we behoefte aan hadden. Ik besepte dat voetbal business was geworden', verklaarde Brox later.

Voor Brox manager werd van Feyenoord stelde hij zich in 1962 kan-

didaat voor de functie van stadiondirecteur, als opvolger van scheidend directeur Bas van Krimpen. J. Hylkema, de voorganger van Van Krimpen, was géén Feyenoorder geweest en dat was de club slecht bevallen. Daarom besloot de algemene ledenvergadering in 1946 dat de directeur van het stadion een Feyenoorder moest zijn. Feyenoord was de grootste aandeelhouder van de NV Stadion Feijenoord en kon die eis dus stellen. Brox zag wel brood in de functie van directeur, 'waar je met veel enthousiasme en creativiteit iets van zou kunnen maken'. Ook de Feyenoorders Jan Visser (oud-doelman en bestuurslid) en Leo van Zandvliet (zoon van de oud-voorzitter) stelden zich kandidaat. Toch kreeg een buitenstaander, adjunct-directeur Frits de Kimpe, de baan. Brox heeft nooit begrepen wat de achtergrond was van dat besluit. Hem werd slechts meegedeeld dat hij bij de stemming op de tweede plaats was geëindigd. Toch bleef hij altijd trots over het stadion verkondigen: 'Uit eigen kracht voortgebracht.'

Tijdens zijn jaren als bestuurslid en manager maakte Brox dertien trainers mee. Met Happel werkte hij nauw samen. 'Happel en ik waren vrienden. We lieten elkaar vrij in onze werkzaamheden. Als hij de behoefte had om met mij te praten, dan deden we dat. Andersom ook.' De eerste trainer met wie Brox te maken kreeg, was Adriaan Koonings, maar Richard Dombi, de tweede, maakte de meeste indruk op hem. 'Dombi was een man, die overal iets van afwist. Er hing een sfeer van warmte om hem heen – hij had ook iets fascinerends. Elke maandag hield hij een soort open huis en dan kwam iedereen. Dan zette hij zelf koffie en liet je meeproeven van het gebak, dat hij zelf had gemaakt. [...] Die man was een uitgesproken persoonlijkheid. Ook als trainer. Hij bezat de kunst om met weinig woorden iets duidelijk te maken.' Dombi was al eerder bij Feyenoord in dienst, maar na een conflict vertrokken. In 1951 keerde hij terug. Brox: 'Toen Couwenberg en ik in het bestuur kwamen, hebben we de oude kwestie tussen Dombi en Kieboom kunnen bijleggen en 'm vervolgens weer kunnen contracteren. Dat is een succes geweest.' Met bijna alle trainers met wie hij samenwerkte, kon Brox opschieten, met de een meer dan de ander. Met een aantal werd de club ook kampioen. 'Met uit-

zondering van Piet de Wolf, Norberto Höffling, Brzezanczyk en Boskov hebben we met alle trainers in de roos geschoten.' Een uitzondering op het persoonlijke vlak vormde Wiel Coerver, over wie hij veel minder was te spreken, hoewel met hem in 1974 wel twee sportieve successen werden behaald. 'Hij maakte rotzooi. Wij hadden ook in dat laatste jaar kampioen kunnen worden, maar hij gooide er opzettelijk met z'n pet naar.'

De resultaten gingen na 1974 zienderogen achteruit. De commissie Betaald Voetbal (Kerkum, Blankemeijer en Brox) moest worden vervangen door een directeur. Brox solliciteerde zelf ook, maar men zocht iemand van buiten. Het was duidelijk dat Brox moest vertrekken. 'Ik heb veel tegenstanders in de club gehad, maar je houdt die vliegen alleen van je af zolang er sportieve prestaties zijn. Zijn die er niet, dan word je gestoken.'

Peter Stephan, die bij Go Ahead Eagles in Deventer in een gelijksoortige functie werkzaam was, werd de nieuwe directeur van Feyenoord. Brox bleef nog een jaar in dienst met Stephan als zijn adjunct. Hij werkte Stephan in, loyaal als hij was ten opzichte van de club, hoewel hij het volkomen oneens was met de selectieprocedure en de benoeming van Stephan. Hij had een uitgesproken voorkeur voor een Feyenoorder als Kerkum of Blankemeijer als directeur. Mocht er geen Feyenoorder beschikbaar zijn, dan had zijn opvolger volgens hem in ieder geval een Rotterdammer moeten zijn. Toch gaf hij zijn opvolger het voordeel van de twijfel: 'Al met al acht ik het mogelijk, dat men met de heer Stephan de beste kandidaat heeft aangetrokken. Ik heb hem ook alle medewerking verleend en zal dat ook zonodig in de toekomst doen.'

Zijn vertrek verliep niet in de beste harmonie, en dat heeft Brox wel verbaasd omdat hij altijd alleen het belang van Feyenoord voor ogen had. Na zijn pensionering was er nog sprake van dat Brox als administrator in dienst zou blijven, maar daar heeft hij nooit meer wat van gehoord. 'Ze hebben me niet meer gevraagd. Men vraagt mij ook nooit om advies en ik dring me niet op.' Brox vond dat jammer, omdat hij meende dat hij nog van voldoende nut voor de club had kunnen

zijn, zonder zich met de dagelijkse gang van zaken te bemoeien. 'Ik had bijvoorbeeld de vriendschappelijke wedstrijden voor ze kunnen regelen, die ze nu voor duur geld uitbesteden aan makelaars. In ieder geval had ik iets kunnen doen, zonder frequent aanwezig te hoeven zijn.'

Financieel verdiende het vertrek van Brox evenmin een schoonheidsprijs. 'Er is een bepaalde regeling getroffen; ik hoef niet onmiddellijk weer aan de slag, maar het is ondenkbaar dat ik 't tot mijn AOW zou kunnen uitzingen. Maar komt tijd komt raad.'

Brox vond in ieder geval na vele jaren weer tijd voor zichzelf. En hij kon wat verder weg met vakantie. 'Mijn vrouw heeft nu ook recht op vakantie. Jarenlang ben ik heen en weer gereden en heb ik met opzet Ouddorp als vakantieplaats gekozen om dicht bij dat bedrijf te zijn. De zomermaanden zijn voor mensen in ons vak drukke tijden; je komt er niet van los.'

In 1978 vertrok Brox bij Feyenoord. Hij liet zijn herinneringen door journalist Jan D. Swart optekenen in *Het Vrije Volk*. Die waren niet allemaal positief. Slechte herinneringen had hij aan Phida Wolff, enige tijd zijn collega als administrateur. 'Ik heb Wolff leren kennen als een bijzonder onevenwichtig, irritant en oncollegiaal mens, met een bepaalde arrogantie.' De animositeit bleef tot de dood van Wolff (in 1998) bestaan. Toen Bert Heesakker, meer dan vijftig jaar redacteur van het clubblad *De Feyenoorder*, schreef dat Brox beter kon opstappen als manager, gebeurde dat volgens Brox onder invloed van Wolff.

Brox maakte tropenjaren bij Feyenoord, maar hij werd gesteund door zijn thuisfront: 'Mijn geluk is geweest, dat mijn familie met Feyenoord heeft meegeleefd. Wij zijn allemaal Feyenoorders. Mijn vrouw, mijn kinderen en mijn schoonkinderen. Dat heeft het werk vergemakkelijkt.' Samen met zijn vrouw Jeanne voedde Brox vijf kinderen op.

Brox, die een mulo-opleiding had, kon tevreden op zijn loopbaan terugzien. 'Ik ben Feyenoord dankbaar, dat ik deze carrière heb mogen maken, maar ik heb er op mijn beurt ook wat tegenover gesteld. Ik kom uit een generatie, die niet op een uurtje meer of minder keek. Ik

heb me vroeger te pletter geleerd. Middelbare Handelsavondschool, praktijkdiploma boekhouden, Duits, Engels.'

Van de tijd die hij bij Feyenoord doormaakte, leerde hij veel. Na zijn vertrek zei hij: 'Ik heb mijn eigen karakter moeten bijslipen, veel tot mezelf moeten praten. Ik was een felle dondersteen, met resolute antwoorden, snelle conclusies, maar je komt er op den duur wel achter, dat dat niet kan. Als je je in zo'n functie wilt handhaven en je wilt iedereen zo recht mogelijk in de ogen blijven kijken, dan moet je voortdurend wikken en wegen en vooral voorzichtig met je woorden zijn.'

Stephan kwam in 1977 binnen op een dieptepunt. Feyenoord boekte een laagterecord met een gemiddelde van 8.000 toeschouwers per wedstrijd, kwalificeerde zich niet voor Europees voetbal en er was een aanzienlijk exploitatietekort.

Voor zijn vertrek schreef Brox op verzoek van het bestuur in juni 1977 bij wijze van testament nog een rapport met aanbevelingen. Omdat hij vreesde dat Feyenoord de kans liep in een prachtig stadion zonder sterren te spelen en zonder publiek zou komen te spelen, vond hij dat er meer sfeer op de tribunes moest komen, 'bijvoorbeeld met hulp van een boerenkapel, verlotingen, samenzang, hostesses of een disc-jockey'. Voorts moest Feyenoord meer aandacht besteden aan de jeugdopleiding.

Betaald voetbal zonder tekorten of verliezen was volgens Brox niet meer mogelijk. 'Het zijn de clubs, gesteund door het bedrijfsleven, overheid of particulieren die zich kunnen handhaven, o.a. AZ'67, PSV en Ajax. De handgelden, salarissen etc. die deze clubs betalen zijn door Feyenoord niet op te brengen, mede omdat veel clubs gebruik maken van netto, respectievelijk zwart geld. Zonder steun gaat Feyenoord het verliezen.'

In 1978 werd de splitsing tussen amateurs en profs een feit. Het betaald voetbal werd ondergebracht in een stichting.

Dat Brox na zijn vertrek door de spelers niet was vergeten, bleek uit het onderhoud dat de vertrekkende keeper Eddy Treijtel op 4 juni

1979 na afloop van zijn laatste wedstrijd met Feyenoord (Feyenoord-PEC 3-1) in bijzijn van aanvoerder Wim Jansen met de oud-manager had. 'Ik heb een fijn gesprek met Brox gehad', aldus Treijtel. 'Hij begrijpt me tenminste.' Over Stephan was Treijtel veel minder vleierend. Zijn verstandhouding met de nieuwe directeur was voor Treijtel de voornaamste reden Feyenoord na elf jaar de rug toe te keren. 'Ik heb met Stephan nooit goed op kunnen schieten. Wij liggen elkaar niet. Hij is niet mijn type. Ik voorspel dat Stephan het nog heel moeilijk zal krijgen. Ik ben ervan overtuigd dat hij het bij Feyenoord nooit zo lang vol zal houden als ik.'

Negatieve ervaringen konden Brox' aangename herinneringen overigens niet vergallen. 'Als ik terugkijk dan moet ik zeggen dat ik een prachttijd heb gehad. Als ik het moest overdoen, dan zou ik het weer zo doen, alleen mijn vertrek zou ik anders regelen. Dat is voor mij de enige schram, die ik aan Feyenoord heb overgehouden. Ik heb gehandeld in het belang van de club.'

Later werd Brox door Blankemeijer weer incidenteel bij de club betrokken. Zo nam hij namens de professionele Stichting deel aan de voorbereidingen voor de grote Feyenoordtentoonstelling in de Kunsthal in de zomer van 1994. Piet Spelbrink vertegenwoordigde de amateurs van Varkenoord. Het was Brox' idee Ove Kindvall de tentoonstelling te laten openen, omdat Kindvall met zijn doelpunt op 6 mei 1970 voor het grootste succes in de geschiedenis van Feyenoord had gezorgd. Op verzoek van Brox kwam Kindvall graag naar Rotterdam. Met een welgemikt schot verrichtte hij de openingshandeling.

Op de Beijerlandse laan werden in mei 1999 tegels in het plaveisel geplaatst met de namen van de spelers, de trainer en de verzorger van het team dat op 6 mei 1970 in Milaan de Europacup veroverde. Ook voor manager Guus Brox ligt er een tegel. Op iedere tegel staan naam, handtekening en een karakteristiek. Op de tegel voor Brox staat: 'Integere manager. Rustpunt in een bruisende club.'

MR. JACQUES DUTILH, 1918-2001*

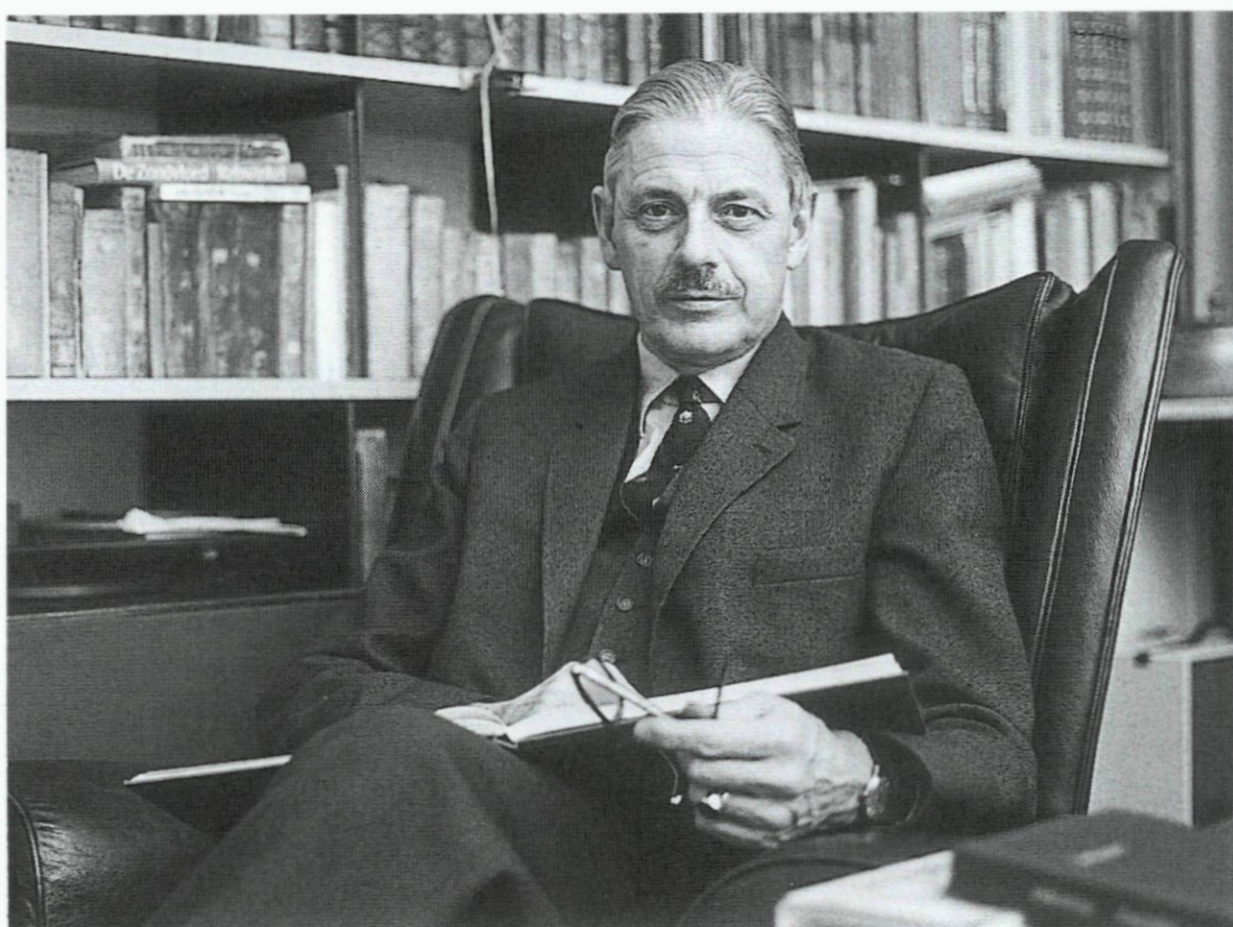
DOOR R.A.D. RENTING

Waarin anders dan in het jaarboekje van het Historisch Genootschap Roterodamum zou een necrologie van de op 21 januari 2001 overleden mr. Jacques Dutilh meer op haar plaats zijn? Dutilh en Roterodamum waren immers langer dan een halve eeuw een twee-eenheid. Voor vele andere instanties spande hij zich tijdelijk in, Roterodamum was zijn levenswerk.

Jacques Dutilh werd in Rotterdam geboren op 15 september 1918 als het vierde kind, de derde zoon, van mr. Jacques Dutilh en Catharina Lamberta Mees. Zijn aanspreeknaam was 'Aak' en dat is zo gebleven voor degenen met wie hij zich verbonden wist.

Zijn vader was jarenlang een bekend advocaat en dispacheur, maar verzette in 1930 de bakens door directeur te worden van het Rotterdamse kantoor van de Nederlandsche Handel-Maatschappij. Daarnaast was hij ruim dertig jaar liberaal gemeenteraadslid van groot gezag. In het bedrijfsleven speelde hij een rol als commissaris of president-commissaris. Zoals verscheidene Rotterdammers van formaat zette hij zich ook op diverse terreinen in voor de gemeenschap, of het nu het spaarbankwezen en de volkshuisvesting betrof, het onderwijs, de Stichting Havenbelangen of culturele doelen als het Bataafsch Genootschap, de Waalse Gemeente, de Volksuniversiteit en andere. Jacques Dutilh Sr. stond bekend als een erudiet, voornaam, mild en beminnelijk mens wiens zaakkundige en zeer beschaafde betogen bewondering wekten. Hem viel als een der grote stadgenoten Rotterdam's hoogste onderscheiding ten deel: de Van Oldenbarneveltpenning met de woorden van Jan Prins: 'zal de gemeenschap leven, dan moet de mens zich geven'.

Jacques Dutilh Jr. – Aak – voelde zich niet alleen nauw verbonden met zijn zeer geziene vader, maar ook met zijn Hugenootse voorgeslacht. Zou zijn Hugenootse origine niet medebepalend geweest zijn

33. Mr. J. Dutilh temidden van zijn boeken, 1976.

Foto De Havenloods.

voor zijn doorzettingsvermogen en zijn tolerante instelling? Tot in zijn laatste levensjaren vertoefde hij in de zomer – wanneer hij de tijd daarvoor had – graag enige weken in de streek van zijn herkomst ver weg in Frankrijk; hij bezat daar een eigen huis. Toch telde voor hem ook zijn directe verwantschap met gezeten Rotterdamse families, waarin het gewoon was om naast het zakelijk koopmansbestaan oog en hart te hebben voor maatschappelijke belangen en noden en voor culturele aangelegenheden. Zijn moeder heette Mees, zijn grootmoeder van vaders kant Van Stolk. Aan goede familierelaties in het Rotterdamse ontbrak het hem niet.

Jeugdjaren

Aak Dutilh bracht zijn jeugdjaren door in het ouderlijk huis in de bocht van de Schiedamsesingel, het huis dat bij de grote oorlogsbrand op 14 mei 1940 totaal verwoest werd. Van hieruit ging hij school bij de Rotterdamsche Schoolvereeniging en op het Rotterdamsch

Lyceum, dat toen juist een gloednieuw gebouw aan de Pieter de Hoochstraat had betrokken. Het was een school die door een groep Rotterdammers was opgericht met als doel dat de leerlingen er in kleine klassen didactisch bijzonder onderwijs zouden verkrijgen; rector was de bekwame tevens strenge en rechtvaardige drs. W.G. Schrijver. Aak's vader was een aantal jaren lid c.q. voorzitter van het bestuur. Met genoegen herinnerde Aak zich later verscheidene toegewijde docenten, autoriteiten op hun vakgebied, als Endenburg (klassieke talen), Van der Weel (Frans), De Groot (Engels), Menno ter Braak (Nederlands). Hij heeft er naar eigen zeggen over gedacht theologie te gaan studeren; het werd – na het verwerven van het diploma gymnasium alpha – geheel in de lijn van de familie rechten aan de Leidse Universiteit. Dus geen theologie en ook geen geschiedenis, hoewel zijn interesse daarvoor al wel was gewekt, mede door de lessen van zijn geschiedenisleraar Van Kersen.

Eerst moest de militaire dienstplicht nog worden vervuld. Hij ging in opleiding op de School Reserve Officieren Cavalerie (SROC) te Amersfoort, waar hem 'de charge met getrokken sabel nog werd geleerd'. Tijdens de oorlogsdagen in 1940 maakte hij als kornet deel uit van een sectie pantserafweergeschut bij de vliegvelden Valkenburg en Ypenburg en vervolgens bij Pijnacker: 'De afstand naar Rotterdam was te ver, zodat we de bommen op de stad niet hebben zien gooien; de rookkolommen zagen we uiteraard wél. Na de capitulatie ben ik naar Rotterdam gegaan en schrok verschrikkelijk van wat ik zag: het centrum was één puinhoop. Ons huis aan de Schiedamsesingel was ook weg...'.

Mobilisatie en oorlog – met sluiting van de Leidse Universiteit – waren er debet aan dat zijn studietijd onregelmatig is verlopen. Hij beschreef zichzelf als een 'rustig' student met een vooroorlogse introverte belangstellingssfeer. In 1946 is hij met avondstudie afgestudeerd.

Aak's moeder overleed toen hij elf jaar oud was. In de oorlog werd de familie Dutilh extra zwaar getroffen door de arrestatie – na verraden te zijn door de dubbelspion Anton van der Waals -, de gevangenschap en de fusillade van Aak's broer, de jonge verzetsstrijder Christian Corneille (Kees) Dutilh (1941-1944).

Beroepsbezigheden

Intussen had Aak in 1942 op voorspraak van zijn invloedrijke vader een baan gekregen bij de N.V. Olie Scheepvaart- en Bevrachting Maatschappij aan de Sint-Jobshaven. Na zijn afstuderen is hij daar werkzaam gebleven, opgeklommen van procuratiehouder tot adjunct-directeur (1951) en managing director (1954). Het werk en de werksfeer gaven hem op den duur toch niet de gewenste voldoening. Omdat hij zich 'met bepaalde facetten niet kon verenigen', heeft hij in 1967 ontslag genomen en gekozen voor zelfstandigheid en onafhankelijkheid.

Hij vestigde zich als algemeen adviseur voor het bedrijfsleven. In zijn 'eenmanszaakje zonder portier en secretaresses' kon hij voortbouwen op de in zijn vorige beroepsfunctie opgedane ervaring in makelaarsdiensten op internationaal terrein. Zijn nieuwe functie bezorgde hem nogal wat commissariaten. Op een door hemzelf in 1980 samengestelde lijst worden er niet minder dan 21 genoemd: zes reeds vervallen en vijftien nog overgebleven. De vervallen 'beroepsfuncties' waren de president-commissariaten van Kemper Beton NV te Tilburg, Voorhoeve en Dietrich NV te Rotterdam, Van Loghum Slaterus Uitg. Mij te Arnhem en Kon. Van Gorcum en Comp. BV te Assen, en de commissariaten van Pot en Van Nes NV te Rotterdam en Betonfabriek 'De Meteor' te De Steeg. Zijn in 1980 nog bestaande 'beroepsfuncties' waren zes president-commissariaten: van Bouw- en Aanneming Mij P. Rehorst BV te Waddinxveen, Aug. Köpcke & Co BV te Spijkenisse/Rotterdam, D.W. van Vreeswijk BV te Rotterdam, Joseph van de Loo BV te Venlo, 'De Hollandsche IJssel' BV te Stolwijk en Grafisch Bedrijf Corn. Wm Geleedts BV te Krimpen aan den IJssel; voorts de commissariaten van Thomson Publications (Europe) BV te Rotterdam, Auto Prices Holdings BV te Rotterdam, de Spaarbank te Rotterdam, Metals International BV te Eindhoven, Metecno International BV te Eindhoven, Brascan International BV te Rotterdam, BV Handelslaboratorium v.h. Dr. A. Verwey te Rotterdam, Verenigde Bedrijven Atlas BV te Maarssenbroek en Haverro Products BV te Rotterdam. Tenslotte was hij lid van de Aandeelhouders Commissie Algemene Bank Nederland BV en adviseur van Heerema Engineering Services te Den Haag.

34. Mr. J. Dutilh en mevr. A.M. Dutilh-van Schelle (1918-1984), die zich altijd betrokken voelde bij het werk van haar echtgenoot en inzonderheid bij zeer vele activiteiten van Roterodamum vol belangstelling van de partij was. De foto is genomen bij de viering van het 25-jarig bestaan van de NV Olie Scheepvaart, waarvan de heer Dutilh directeur was, 1962. *Collectie Familie Dutilh.*

In zijn persoonlijk archief is veel terug te vinden van de neerslag van zijn in deze beroepsfuncties verrichte activiteiten.

Nevenbezigheden

Vooraf na zijn terugtreden bij Olie Scheepvaart per 1 oktober 1967 – hij was toen 49 jaar oud – heeft Aak Dutilh de gelegenheid aangegrepen om zich volop te gaan wijden aan de vele nevenwerkzaamheden, welke hem al toegevallen waren en nu verder op hem afkwamen. Hij kon het zich veroorloven geen nieuwe vaste beroepsfunctie aan te nemen, maar was er zich terdege van bewust dat zo'n bevoorrechte positie hem verplichtingen oplegde. Het was hem immers met de paplepel ingegeven om 'voor de gemeenschap meer te doen dan alleen je eigen boterham verdienen'.

In de voetsporen van zijn vader fungeerde hij als voorzitter van de Raad van Commissarissen van de Maatschappij voor Volkswoningen en zette hij zich in de Woningbouw Vereniging 'Het Zuiden' en de Maatschappij voor Werkmanswoningen 'Feijenoord' op bestuursniveau in voor sociale woningbouw en verbetering van de volkshuisvesting. Hij volgde zijn vader ook op het terrein van het spaarbankwezen op door de belangen van de Spaarbank op de Botersloot te behartigen, onder andere door als bestuurslid van de Stichting Nutsspaarbank Overmaassche Dorpen te Rijsoord een fusie voor te bereiden van deze bank met de centrale Spaarbank te Rotterdam.

In de tijd dat zijn dochters leerlingen waren van het *Rotterdamsch Lyceum* was hij twaalf jaar lid, waarvan acht jaar voorzitter, van het schoolbestuur. De jaren zestig waren in die functie niet zo gemakkelijk. Er moesten moderniseringën worden doorgevoerd in de schoolinrichting en vernieuwingen in het onderwijssysteem (de Mammoetwet!). Voorzitter Dutilh speelde bovendien in deze tijd een actieve rol in het op tegenstand van hogerhand stuitende proces van stichting van een dependance in Krimpen aan den IJssel.

Al gauw nadat hij (net als zijn vader in het verleden) was opgenomen in het bestuur van de *Volksuniversiteit* volgde hij in 1962 mr. E.F. Bonjer op als voorzitter. Ook hier kreeg hij de taak om in samenwerking met de secretaresse/directrice Tinta Drost dit waarde-

volle Rotterdamse instituut een nieuw tijdperk in te leiden. Opbloei bleef niet uit. Bij gelegenheid van het vijftigjarig bestaan in 1968 sprak hij in prachtig Nederlands een uitstekend voorbereide en alom geprezen feestrede uit. Daarna was hij, die alle bestuursleden van het Rotterdamsch Leeskabinet en van de Erasmus Stichting goed kende, de aangewezen persoon om te bemiddelen in het ter beschikking stellen aan de Volksuniversiteit van het door het Leeskabinet te verlaten Van Rijckevorselhuis aan de Parklaan, eigendom van de Erasmus Stichting. Het lukte en zo kon de Volksuniversiteit in 1972, zij het voor niet zo lang, een waardig tweede pand betrekken naast de voor haar te klein geworden villa 'Dijkzigt' van de familie Van Hoboken. Vanaf 1979 mocht Aak Dutilh zich erelid noemen.

In 1963 was hij als lid opgenomen in de hoofdcommissie van het *Rotterdamsch Leeskabinet*. Niet voor niets werd hij in 1966 aangezocht voor het voorzitterschap. Het dreigde mis te lopen met de financiën, omdat de personeelslasten bij voortduur stegen. Hij verklaarde bereid te zijn voorzitter te worden, maar alleen op voorwaarde dat hij de vrije hand kreeg vergaande initiatieven te gaan ontplooien, 'teneinde het interen te stoppen en het leeskabinet weer op een gezondere basis te brengen'.

In het gedenkboek *Leeskabinet. Grepen uit de geschiedenis en de boekerij van het Rotterdamsch Leeskabinet 1859-1984* wordt voorzitter Dutilh veel lof toegezwaard als initiatiefnemer van de samenwerking van het Leeskabinet en de Nederlandse Economische Hogeschool. Na zijn eerste gesprek in 1966 met prof. H.W. Lambers en enige jaren van onderhandelen kwam op 31 oktober 1969 een overeenkomst tot stand, ingevolge welke de NEH de personeelslasten overnam en huisvesting ter beschikking stelde met medegebruik als tegenprestatie. Eind 1971 heeft de verhuizing plaatsgehad. Gesteld mag worden dat de inzet van Dutilh en diens vermogen om op een diplomatieke en charmante wijze onderhandelingen te leiden en tot een goed resultaat te brengen, zowel het oude gevestigde Rotterdamsch Leeskabinet als de NEH en de nieuwe Erasmus Universiteit tot groot voordeel zijn geweest. In 1984 is hij benoemd tot erelid van het Leeskabinet – de enige wien na de Tweede Wereldoorlog deze eer te beurt is gevallen.

De volgende door mij te noemen culturele instelling waarvoor Aak Dutilh zich heeft ingespannen, is de *Koninklijke Rotterdamse Diergaarde*. Reeds in 1948 is hij als jongeman toegetreden tot het bestuur van de Diergaarde. In 1949 werd hij secretaris, in 1953 vice-voorzitter en in 1961 voorzitter, als hoedanig hij tot 1972 in functie is gebleven. Het geval wilde dat hij een tijdlang woonachtig was in de Van Aerssenlaan pal tegenover de Diergaarde.

Als voorzitter raakte hij eind jaren zestig verwickeld in een ernstige interne communicatiecrisis inzake het financieel beleid. Een gemeentelijk onderzoek had tot gevolg dat er in 1969 een nieuwe stichtingsvorm tot stand kwam. Het Gemeentebestuur was sedertdien vertegenwoordigd in het bestuur, maar gaf ook financiële steun. In de onderhandelingen heeft Dutilh andermaal bewezen de gave te bezitten om in een financiële noodsituatie met tact, doorzettingsvermogen en stijl onverwachte nieuwe bronnen aan te boren.

Nadat hij was afgetreden als bestuurslid van de Diergaarde, van het Leeskabinet en van de Volksuniversiteit, heeft Dutilh in 1982 het bestuurslidmaatschap aanvaard van de *Stichting Atlas van Stolk*. Op dat tijdstip was het van belang dat de eigen identiteit van de Atlas binnen haar nieuwe vestigingsplaats, het gerestaureerde Schielandshuis, niet verloren zou gaan. De toen gedane suggestie van Dutilh om een zelfstandige Stichting 'Begunstigers Atlas van Stolk' tot aanzijn te brengen, is verwezenlijkt; zij heeft er door haar activiteiten sterk toe bijgedragen dat de Atlas van Stolk haar identiteit ten opzichte van de Gemeente heeft weten te behouden. Op 13 oktober 1999 is dit late bestuurslidmaatschap afgesloten met een expliciete dankbetuiging voor 'de bescheiden maar tevens hardnekkige wijze waarmee de heer Dutilh de belangen had bepleit voor zowel de Atlas van Stolk als het Historisch Museum Rotterdam'.

Verdere werkzaamheden

Met hart en ziel heeft de jonge Aak Dutilh zich aangesloten bij de Havenvereniging Rotterdam. Het is geen wonder dat reeds daar zijn belangstelling beloond werd met een voorzitterschap, en dat hij met

deze club verbonden is gebleven door zijn lidmaatschap van de raad van advies.

Kerkelijk belangstellend als hij was, heeft hij de Remonstrantse Gemeente in zijn jonge jaren gediend als lid van het college van collectanten, later – in de jaren vijftig en zestig – als lid/voorzitter van de kerkenraad. Daarnaast was hij voorzitter van het bestuur van het Theodora Wilhelmina Termaathuis en bestuurslid van de Stichting Hofje Uit Liefde en Voorzorg, beide in Kralingen en oorspronkelijk van Remonstrantse signatuur.

Van zijn sociale instelling getuigen ook zijn in meer dan een functie opkomen voor de belangen van het Nederlands Studenten Sanatorium en zijn bestuurslidmaatschap van de Clubhuizen 'De Arend' en 'De Zeemeeuw'.

Dat hij een tijdlang als vice-voorzitter deel heeft uitgemaakt van het bestuur van de Kralingse Sociëteit 'Eendragt maakt Magt' valt ook te verklaren uit gemeenschapszin.

Als Rotterdammer pur sang moet hij zich thuis gevoeld hebben binnen het algemeen bestuur van het Nationaal Instituut voor Scheepvaart en Scheepsbouw. Hij diende de wetenschap, zoals zijn vader dat ook had gedaan, als lid van de Raad van het Leidsch Universiteits-Fonds, maar voelde zich eveneens geroepen om als adviseur de uit 1864 daterende Rotterdamsche Schermvereniging 'Eendracht maakt Macht' van nut te zijn. Zou het feit dat in de voorafgaande eeuwen met name Fransen als scherminstructeurs werkzaam waren geweest, meegewogen hebben in de overwegingen van de Hugenenafstammeling Jacques Dutilh?

Men zou denken dat al de hiervoor genoemde bezigheden – en er waren er nog meer, zoals het waarnemen van de voorzitterschappen van het Rotterdamsche Debating Genootschap 'Gijsbert Karel van Hogendorp' en van de Rotaryclub Rotterdam (gedurende een jaar) – zijn tijd meer dan gevuld moeten hebben, hierna wordt evenwel nog aandacht besteed aan de vele prestaties, welke hemzelf de meeste voldoening hebben gegeven en door welke hij ook de grootste bekendheid en waardering heeft ontvangen, namelijk die ten behoeve van het Historisch Genootschap Roterodamum.

Secretaris van Roterodamum

Toen zich begin 1947 op instigatie van mr. W.F. Lichtenauer een commissie had geformeerd om de oprichting van een Rotterdams Historisch Genootschap voor te bereiden, meldde de jonge Aak Dutilh – 28 jaar oud en net afgestudeerd – zich spontaan aan met de vraag of er soms ook iets voor hem te doen viel. Dat was aan geen dovemansoren gezegd. Op een historische gedenkdag voor Rotterdam – 14 mei – zeven jaar na dato had de oprichtingsvergadering van Roterodamum plaats in Hotel Central op de Kruiskade. Het hele voorbereidingscomité, met uitzondering van de zich niet verkiesbaar gesteld hebbende prof. mr. L.J. Hijmans van den Bergh, werd als bestuur gekozen: mr. W.F. Lichtenauer, mr. P.E.W. Lugt (directeur van de Spaarbank), mr. H.C. Hazewinkel (gemeentearchivaris), dr. F.K.H. Kossmann (gemeentebibliothecaris), J.E. van der Pot (directeur van het Leeskabinet), L.J. Rogier (toen nog leraar Nederlands aan een Rotterdamse HBS) en mr. J. Dutilh Jr. Lichtenauer – de auctor intellectualis – werd voorzitter, Lugt penningmeester en Aak Dutilh secretaris. Qua leeftijd lag hij een kwart eeuw achter op zijn medebestuurders, behalve op Lichtenauer, die ruim achttien jaar ouder was dan hij. Roterodamum was meteen een groot succes. Het aantal aanmeldingen voor het lidmaatschap bedroeg in mei 1947 al 380 en een goed jaar later naderde het ledental de 700. Vanaf het begin heeft secretaris Dutilh in het *Rotterdams Jaarboekje*, dat tevens het jaarboekje werd van Roterodamum, zijn jaaroverzicht van de werkzaamheden gepubliceerd. Hij deed dat met grote nauwkeurigheid en vrij uitvoerig in een zeer verzorgd archaïsch aandoend Nederlands en altijd charmant hoffelijk jegens de leden en het Gemeentebestuur.

Zo prees hij in 1957 ‘de trouw dergenen, die aan de eerste roepstem gevolg gaven door zich aan te melden als lid’ en memoreerde hij ‘het verheugende feit, dat gedurende de achter ons liggende jaren het Genootschap van de zijde van de stedelijke overheid steeds zulk een welwillende en krachtige medewerking mocht ondervinden’; daarbij verklarend dat ‘het Genootschap er trots op is als deel van het geheel een steentje te hebben mogen bijdragen aan het leven en streven van de stad Rotterdam’. Hij kon toen melden dat er al 1.547 leden en 77

donateurs waren en dat het tienjarig bestaan feestelijk gevierd was in Boymans met een optreden van de voordrachtskunstenaars Willem van der Loos en zijn vrouw Riek Sprong, met muzikale omlijsting. In 1965 – met 2.597 leden en 80 donateurs! – lezen we: ‘Indien de latere lezer heeft kunnen proeven welk een voorrecht en vreugde het is voor bestuur en leden van ons Genootschap de zo rijke geschiedenis van de koopmansstad Rotterdam te mogen bestuderen, dan is het schrijven dezer regelen een welbeloonde arbeid geweest’.

En in 1972 – met 2.971 leden en 88 donateurs! – roemde hij ‘onze leden die met grote trouw en warme belangstelling en in steeds groeiend aantal het Genootschap tot een levende instelling hebben gemaakt en de bestuurders in staat hebben gesteld hun taak te verrichten’.

Hoogtepunten in het bestaan van het Genootschap waren de lustra: feestavonden in ‘Lommerrijk’ (met Alex de Haas als cabaretier), in de Schouwburg (met optredens van ‘Het Nationale Ballet’ en van ‘De Maasstadspelers’); in 1972 een avond met middeleeuwse en latere muziek en zang door Peter Blanker. Er werden diverse malen premieplaten verstrekt en al in 1947 is het eerste boekje verschenen, de aanzet tot de ‘Kleine reeks’ en de latere ‘Grote reeks’ van het Genootschap, waarvoor een speciaal Boekenfonds werd ingesteld en een beroep gedaan werd op de bestaande culturele fondsen. De excursies die elk jaar werden georganiseerd, werden door veel leden zeer geapprecieerd; aanvankelijk waren het middagexcursies per bus of boot naar naburige steden en dorpen, geleidelijk zijn het dagexcursies geworden per bus of per trein naar Nijmegen, Amersfoort, Haarlem, Arnhem, Deventer, Zierikzee, Breda, Edam en De Rijp, Doornenburg en Buren, Bergen op Zoom en Tholen enz.

Dit alles vergde veel organisatietalent en grondige voorbereiding. Hoewel alle bestuursleden, de een bij dit de ander bij dat evenement betrokken werden, stond de secretaris altijd naast de voorzitter paraat om een groot aandeel van het werk voor zijn rekening te nemen. Als dagelijkse bestuursleden hebben voorzitter Lichtenauer en secretaris Dutilh elkaar op zeer harmonieuze wijze aangevuld en gezamenlijk vaak de koers uitgezet. Er heeft heel veel onderling overleg plaats gehad. In het liber amicorum van 1992 schreven de vijf dochters

35. Mr. J. Dutilh, voorzitter van Roterodamum, schudt de hand van wethouder M.J.D. Jansen bij de onthulling van een plaquette van de schilder Kees van Dongen aan de voet van de molen 'De Distilleerketel' die tegelijkertijd in gebruik werd genomen, 9 mei 1987. Foto Rotterdams Nieuwsblad.

Dutilh dat zij zich nog goed de talloze telefoongesprekken herinnerden: 'Lichtenauer, is je vader thuis?'

Bij diens afscheid als bestuurslid in 1982 heeft dr. A.J. Teychiné Stakenburg er terecht op gewezen dat het Lichtenauer en Dutilh zijn geweest, die 'ons genootschap' hebben opgericht. Zij samen hebben het vaak vertegenwoordigd, onder andere bij de vele kransleggingen ter herdenking van grote stadsgenoten. Dat daarbij ook wel eens iets is mis gegaan, zodat Piet Heyn namens Roterodamum met een haastig aangesleepte grafkrans in plaats van met een fleurige feestkrans door de twee heren is gehuldigd, wist de oud-secretaris met smaak te vertellen.

Vanaf de aanvang heeft Roterodamum geijverd voor het behoud en het herstel van monumenten. Dat was een activiteit die de hecht aan zijn stad verknochte secretaris Dutilh bijzonder heeft aangesproken: 'Laat

ons de weinige getuigen van het verleden, die ons nog resten, als teken van erkentelijkheid in stand houden', schreef hij in zijn overzicht van het jaar 1968. Hij had toen zitting genomen in een gemeentelijke commissie, die zich bezig ging houden met de restauratie van objecten in Oud-Delfshaven. En wel met succes; voor en na kwamen er restauraties gereed.

Maar ook voor heel veel andere monumenten, die in de gevarenzone lagen, is het Genootschap in de bres gesprongen: grafmonumenten in de Grote Kerk, gehavende oude panden in verschillende stadsdelen, molens enz. Om deze taak te hooi en te gras zo geordend mogelijk te kunnen voortzetten, heeft Roterodamum in 1972 een speciale monumentencommissie ingesteld met als taak het samenstellen van een lijst van gebouwen en monumenten die zouden moeten worden behouden. Voorzitter daarvan werd secretaris Dutilh, tot de leden behoorden enige architecten, zoals de heer B.V. van den Bergh met zijn als stadsarchitect meegebrachte kennis van zaken. Reeds in 1973 is deze lijst onder de naam *Architektuur van vroeger in het Rotterdam van nu* verschenen. De inmiddels voorzitter van het Genootschap geworden Aak Dutilh heeft haar aan burgemeester Thomassen overhandigd.

Voorzitter van Roterodamum

In 1973 had de wisseling van de wacht plaats: mr. J. Dutilh volgde de heer Lichtenauer op als voorzitter van Roterodamum. Dat betekende wel dat er een eind was gekomen aan de reeks door hem in schitterende zinsconstructies bloemrijk gestelde jaaroverzichten. Voortaan dus geen aanhalingen meer uit de klassieke en moderne literatuur en zelfs uit de Psalmen als toepasselijke motto's. Zijn opvolgers als secretarissen waren minder poëtisch ingesteld; hoewel zijn directe opvolgster, mevrouw C. Zöllner, in overleg met het bestuurslid Teychiné Stakenburg zeker haar best heeft gedaan de Dutilhiaanse stijl voort te zetten.

Toch heeft Dutilh als voorzitter qua taalgebruik zijn toehoorders niet in de steek gelaten. Op vrijwel alle Roterodamum-bijeenkomsten hebben zij kunnen genieten van de terminologie in zijn inleidingswoorden en in zijn dankwoorden tot de sprekers; van 'zijn onnavolg-

baar vermogen om in zijn toespraken een zekere plechtstatigheid, een regenteske deftigheid te combineren met een informele ondertoon, gepaard aan het vermogen tot zelfspot', zoals een der auteurs in het voornoemde *liber amicorum* heeft opgemerkt. Er wordt beweerd dat het voor kwam dat de Roterodamum-bijeenkomsten louter en alleen werden bezocht vanwege het genoegen om de retoriek van Dutilh's samenvattingen te beluisteren.

Het is een grote verdienste van Dutilh geweest dat ten tijde van zijn voorzitterschap Roterodamum niet heeft ingeboet aan activiteiten, aantrekkingskracht en gezag. Met zijn krachtig doorzettingsvermogen en altijd even charmante benadering is hij erin geslaagd zowel bij de leden als bij de autoriteiten de goodwill van het Genootschap zo mogelijk nog te versterken.

Wat het programma betreft, was er sprake van continuïteit. De ledenbijeenkomsten verliepen niet anders dan vóór 1973 en werden vrijwel alle gehouden in de zaal op de bovenste verdieping van het nieuwe depot van het Gemeentearchief in de Robert Fruinstraat. In de jaren vóór 1972 – toen deze accommodatie gereedkwam – was er wat afgezworven: de Ammanstichting, de Blauwe Zaal in het Beursgebouw, de Flevozaal, Atrium, het Historisch Museum, de aula van Museum Boijmans van Beuningen enz. Ook de bestuursvergaderingen werden verplaatst van de Herberg 'De Pappegay' in het Historisch Museum (in de tijd van directeur Du Ry van Beest Holle) naar de archivariskamer in het Archiefgebouw aan de Mathenesserlaan. Naar mijn herinnering was het de voorzitter die altijd als een der eersten arriveerde en nooit ontbrak – een eigenschap die voorzitter Dutilh gemeen had met zijn voorganger. Oud-voorzitter en erelid Lichtenauer is nog jaren actief bestuurslid gebleven.

De lustra werden in de tijd van economische tegenwind wat ingetogener gevierd – met een concert in Delfshaven, met een congres in de Remonstrantse kerk; ter gelegenheid van het veertigjarig bestaan in 1987 werd er evenwel weer een feest georganiseerd: een grootse ontvangst in de Burgerzaal en het optreden van vele Rotterdamse artiesten, onder wie Luc Lutz, in het Hofpleintheater.

De excursies bleven hetzelfde karakter als tevoren behouden, met dien verstande dat ze nogal eens leidden naar oorden, waar de voorzitter beschikte over bijzondere relaties, waardoor er een goede ontvangst gewaarborgd was: naar kasteel Middachten, waar de heer Molly Geertsema woonde; naar Middelburg; naar Doorn – met een ontvangst door schoonzoon burgemeester Opstelten; naar het huis ‘Mariënwierdt’ te Beesd – met een ontvangst door Baron van Verschuer; ook voor het eerst over de landgrens naar Antwerpen.

Op initiatief van voorzitter Dutilh heeft in 1974 de oprichting plaatsgehad van een aparte *Stichting Historische Publicaties Roterodamum*, waarin het bestaande Fonds Historische Uitgaven is opgegaan. Deze constructie is de uitgave van boeken zeer ten goede gekomen. Een speciaal hierop gericht stichtingsbestuur stimuleerde en begeleidde in het vervolg dit proces en had ook de zeggenschap over de daarvoor beschikbaar gestelde gelden. De eerste voorzitter was drs. E. Roelofsz; Dutilh werkte tot het eind van zijn leven als bestuurslid volijverig mee, dat wil zeggen volgens de huidige voorzitter prof. dr. J.M.M. de Valk ‘dat hij deelnam aan alle werkzaamheden, het speuren naar thema’s en auteurs, het leggen van contacten in zijn uitgebreide netwerk, het beoordelen van manuscripten en de bespreking daarvan, en niet minder belangrijk: het zoeken naar fondsen om een uitgave mogelijk te maken’. De oogst is aanzienlijk geweest: in de samengevoegde Grote en Kleine reeks hebben verscheidene tientallen waardevolle boeken het licht gezien.

Een van de grote zorgen van Dutilh was, zoals we gezien hebben, de teloorgang van wat Rotterdam restte aan monumenten uit het verleden. Na de totstandkoming van de monumentenlijst in 1973 is het bestuur van het genootschap zich dan ook met des te meer gezag en kracht blijven inspannen voor het behoud en herstel van Rotterdamse monumenten. De nieuwe voorzitter zag evenwel terdege in dat monumentenzorg als taak beter kon worden behartigd door een namens het bestuur daarmee te belasten gespecialiseerde instantie dan door het bestuur in zijn totaliteit; dat had nu eenmaal niet de capaciteit om alle

taken die op zijn weg kwamen in eigen hand te houden. Hij slaagde in 1977 in de oprichting van de *Stichting Stadsherstel Historisch Rotterdam* met als taak gebouwen in eigendom te verkrijgen, te restaureren en te exploiteren. Om het gestelde doel te bereiken, zou financiële medewerking van het bedrijfsleven nodig zijn. In het bestuur van de stichting liet het Gemeentebestuur zich vertegenwoordigen; voorzitter werd Dutilh zelf. Het Gemeentebestuur schonk meteen f 100.000,- en nadat als eerste object gedacht werd aan de molen in Delfshaven kwam ook het Anjerfonds royaal te hulp.

In de eerstvolgende jaren is molenbouwer Dutilh wijd en zijd bekend geworden als aartsbedelaar. Op alle mogelijke manieren heeft hij het vele geld dat nodig was bijeen weten te krijgen. Er kwamen tot zijn grote voldoening belangrijke giften binnen, maar ook telden de vele kleintjes, die één grote maken, mee: de verkoop van reproducties van een belangeloos door Anton Pieck gemaakte tekening en van kerstkaarten, die de uitgeverij Gebr. Spanjersberg in groten getale belangeloos had laten drukken, bracht geld in het laatje, evenals het aan de man brengen van certificaten. Aan al die acties heeft Dutilh persoonlijk volop meegedaan.

Er waren flinke tegenvallers als de noodzaak van verplaatsing, de moeizaamheid van de grondruil met de gemeente, de onbereikbaarheid van het molenterrein op een cruciaal moment, doorwatering en lekkage. Maar de gelukkige dagen bleven niet uit. Op 6 november 1984 sloeg burgemeester Peper de eerste paal voor de herbouw van 'De Distilleerketel'; op 25 april 1986 plaatste de ambassadeur van de Verenigde Staten de koningsspil en op 9 mei 1987 werd de molen weer in gebruik gesteld en tevens een plaquette ter herdenking van de Delfshavenaar Kees van Dongen op een der molenstenen onthuld.

De molen, die na zijn gereedkoming weer in exploitatie is genomen, prijkt daar weer – hoog uitstekend in oude glorie – als een kostbaar monument mede ter ere van mr. Jacques Dutilh. Het was gepast dat na diens overlijden de molenwieken in de rouwstand stonden.

De Stichting Stadsherstel Historisch Rotterdam is niet uitgegroeid tot een instantie die de aankoop, restauratie en exploitatie van andere

gebouwen dan 'De Distilleerketel' ter hand heeft kunnen nemen. Dit werd de taak van de in 1981 mede door Dutilh opgerichte *NV Stadsherstel Historisch Rotterdam*. Het was met name haar doel exploitabele woningen te herstellen. Zij werkte met aandeelhouders en kapitaal en kreeg als directeur de oud-stadsarchitect ir. B.V. van den Bergh, die in 1972/1973 lid was geweest van de Monumentencommissie van Roterodamum, welke onder voorzitterschap van Dutilh een Rotterdamse monumentenlijst had gemaakt. Deze NV, met vanaf 1984 naast zich een BV Historische Gebouwen Rotterdam voor de aankoop van historisch belangwekkende kantoorpanden, werkte nauw samen met Roterodamum. Haar voorzitter ir. Van den Bergh was ook bestuurslid van de *Stichting Stadsherstel* (de 'molenstichting') en vanaf 1982 bestuurslid van Roterodamum; omgekeerd had Roterodamum als aandeelhouder van de *NV Stadsherstel* toezicht op en inspraak bij deze NV en bezette het bij haar twee commissarisplaatsen, waarvan één werd ingenomen door Roterodamum-voorzitter Dutilh. De nauwe samenwerking van Roterodamum en de *NV Stadsherstel* manifesteerde zich ook nog in de gezamenlijke benoeming van zogenaamde monumentencommissarissen om voorstellen te doen tot het verlenen van bronzen deurplaquettes aan eigenaars van monumenten vanwege het onderhoud, de zorg en de toewijding die zij daaraan besteed hebben. In 1988 werden ze voor de eerste maal toegekend. In zoiets schepte Dutilh veel genoeg.

De droom van Dutilh

Het Historisch Genootschap Roterodamum is in korte tijd uitgegroeid tot de grootste historische vereniging van Nederland. In 1947 begonnen met 380 aanmeldingen, telde het in 1950 al 1.171 leden, in 1962: 2.048, in 1967: 2.896. In 1975 werd het magische getal 3.000 overschreden. Het was voorzitter Dutilh een doorn in het oog dat er sindsdien sprake was van daling naar 2.900 rond 1980 en 2.800 rond 1985/1990.

Velen herinneren zich de werfbrieven die voorzitter Lichtenauer (met secretaris Dutilh) liet uitgaan naar al degenen in en buiten Rotterdam, die zich volgens hem zich niet konden veroorloven geen

lid te zijn. Vertrek uit Rotterdam was geen excuus voor lidmaatschapsopzegging, alleen overlijden.

Dat het ledental minderde, zal vooral te wijten zijn geweest aan de teruggang van de bevolking en aan de vermindering van interesse bij delen van de jeugd. Ook de teruggang van de economie zal haar invloed hebben doen gelden.

Voorzitter Dutilh gebruikte een andere methode dan zijn voorganger om het ledental te doen oplopen. Vriendelijk met iemand pratend stelde hij de doordringende vraag: 'Bent u al lid van Roterodamum?', en het was knap om dan daarvoor niet te bezwijken. Op deze wijze is het hem gelukt verdere teruggang te voorkomen. Pas in 1995 is zijn droom de 3.000 leden weer te halen even verwezenlijkt.

Eer voor Dutilh

Op 29 april 1977 ontving mr. J. Dutilh uit handen van burgemeester Van der Louw de versierselen horende bij zijn benoeming tot officier in de orde van Oranje-Nassau. Het was ongetwijfeld een bewijs van waardering voor zijn grote verdiensten voor de Diergaarde, voor de Volksuniversiteit, voor het Leeskabinet en als secretaris, sinds enige jaren voorzitter, van Roterodamum. Misschien zeiden de hem in 1979 en 1984 door de Volksuniversiteit en het Leeskabinet toegekende erelidmaatschappen hem meer dan de koninklijke onderscheiding, die hij in de Burgerzaal had ontvangen tegelijk met tientallen medeburgers. Hoe eervol was het voor hem om op 22 november 1978 in de Oude Kerk te Delfshaven de hoogste onderscheiding van de stad voor sociaal-culturele diensten, de Paul Nijghpenning, uitgereikt te krijgen wegens zijn onvermoeibare behartiging van de Rotterdamse sociaal-culturele belangen en van de vele functies die daarmee samenhangen. En tijdens de viering van het 35-jarig bestaan van Roterodamum op 15 mei 1982 verscheen wethouder Van der Pols om aan voorzitter Dutilh als eerbewijs de gemeentelijke Wolfert van Borselenpenning te overhandigen.

Op grootse wijze is in het lustrumjaar 1992 afscheid genomen van voorzitter Dutilh. Tijdens de ledenvergadering op 24 maart – in tegenstelling tot gewoonlijk dit keer zeer druk bezocht en in het Kriterion-

theater gehouden – werd op voorstel van de nieuwe voorzitter drs. H. Horsting zijn juist afgetreden voorganger met warm enthousiasme benoemd tot erevoorzitter en werd deze bovendien door het Genootschap geëerd met de zeer exclusieve gouden Roterodamumspeld.

De grootste huldiging vond plaats op 15 mei 1992 in de Burgerzaal. Het grote gebeuren was toen dat burgemeester Peper aan mr. J. Dutilh de hoogste onderscheiding van de stad, de Van Oldenbarnevelt-penning, uitreikte, de penning die zeer zelden wordt gegeven en dan alleen aan personen die op één of meer terreinen van de wetenschap, economie, kunst en cultuur of bestuur een grote reputatie hebben opgebouwd en wier inspanningen ten goede zijn gekomen aan de Rotterdamse samenleving. De woorden die de burgemeester daarbij sprak, werden met de instemming van alle aanwezigen aangehoord: ‘De heer Dutilh heeft zich gedurende 45 jaar met open vizier en ongekende daadkracht ingezet voor de aandacht voor en het behoud van historische waarden in Rotterdam. Hij heeft in bijzondere mate bijgedragen aan een brede belangstelling van velen voor de stad Rotterdam en haar historie. Ons, Rotterdam en de Rotterdammers, past een bijzondere grote erkentelijkheid’.

Tijdens diezelfde bijeenkomst werd hem nog op een speciale wijze eer bewezen en wel door de overhandiging aan hem door mr. G. Chr. Kok, oud-voorzitter van de Stichting Bevordering van Volkskracht, van een bijzondere penning, welke ontworpen was door de beeldhouwer Willem Verbon: de prijspenning die met een bedrag van f 10.000,- voortaan eens in de twee jaar als Mr. J. Dutilhprijs zal worden toegekend aan degene die de beste historische publicatie over Rotterdam zal hebben uitgebracht. Nog twee maal – in 1994 en 1996 – heeft Dutilh persoonlijk deze prijs aan door een jury aangewezen auteurs kunnen uitreiken.

Mr. Jacques Dutilh was een erudiet man. Wie hem bezocht in zijn grote huis aan de Mecklenburglaan kwam onder de indruk van de omvangrijke bibliotheek, met name historisch en Rotterdams gericht, die hij of zij daar aantrof en waaruit hij zoveel kennis heeft geput, die hij op het juiste moment paraat had.

Hij was ook gezegend met een zesde zintuig waar het het bijeenbrengen betrof van documenten die betrekking hebben op zijn familie. Bij de brand in 1940 was helaas veel verloren gegaan, maar aan zijn opsporingsvermogen is het te danken dat er toch nog talloze archivalia te achterhalen en bijeen te brengen vielen als familiearchief-Dutilh. Hij is vanzelfsprekend de familiearchivaris geworden en sedert de jaren zestig van de vorige eeuw heeft hij zijn collectie en aanvullingen daarop ondergebracht bij het Rotterdamse Gemeentearchief. Het is een grote prestatie geweest om zoveel waardevol archiefmateriaal bijeen te sporen en toe te voegen als hem gelukt is te doen.

Binnen zijn familie heeft de overledene veel betekend; hij nam er een centrale plaats in. Velen zijn hem erkentelijk voor zijn grote culturele en sociale betrokkenheid bij het gebeuren in Rotterdam. Zij die hem goed gekend hebben, missen in hem een aimabele vriend en stadsgenoot. In een indrukwekkende dienst in de hem dierbare Remonstrantse Kerk hebben zij afscheid van hem genomen.

* Voor deze bijdrage is geput uit de jaaroverzichten van Roterodamum in het *Rotterdams Jaarboekje*, uit enige nummers van de *Kroniek* van Roterodamum, uit enige interviews in Rotterdamse dagbladen, uit herdenkingsuitgaven van enige Rotterdamse instellingen en uit het liber amicorum van mr. J. Dutilh, dat hem ter gelegenheid van zijn afscheid als voorzitter van het Historisch Genootschap Roterodamum op 15 mei 1992 is aangeboden.